

УДК 330.131.7:351.785

О.І. ЛЯШ,
кандидат економічних наук, доцент,
Львівська комерційна академія

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ РИЗИКИ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. Загальновідомою є взаємообумовленість ефективного функціонування та розвитку системи соціальної безпеки та інституціонального механізму її забезпечення. Держава для ефективної нейтралізації загроз досить часто застосовує механізми соціальних обмежень як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях, тобто, гарантуючи безпеку своїм громадянам, може одночасно забезпечувати прогресивний розвиток та ефективне функціонування соціальної системи і виступати джерелом соціальних загроз. Низький рівень ефективності функціонування системи соціальної безпеки з позицій інституціональної теорії пояснюється недосконалістю інституціонального середовища, відсутністю прозорих і надійно захищених «правил гри». На практиці це виявляється у: неврегульованості системоутворюючих сфер національної економіки (система політичної влади, виборче законодавство, податкова система); суперечливості законодавчої бази і нормативних підзаконних актів, що провокує подвійне трактування законів, та відсутності надійного механізму нагляду за дотриманням чинного законодавства і його закріпленням у повсякденній практиці суб'єктів економіки; невідповідності структури функціонуючих інститутів суспільства новим умовам суспільного життя, що породжує інституціональні зіткнення між різними інституціональними підсистемами і зумовлює мінливість і непередбачуваність поведінки індивідів. Саме тому структурна пов'язаність елементів розвитку системи соціальної безпеки є істотною якісною характеристикою національної економічної безпеки. Розрив зв'язків між цими елементами може призвести до зникнення самої системи, а отже, актуалізується питання формування системи соціальної безпеки з врахуванням інституціонального середовища її функціонування.

Додамо також, що все ще невисоким залишається і рівень соціальної безпеки регіонів України. Про це свідчать: зростаючий рівень захворюваності населення, зокрема у регіонах з високим рівнем забруднення навколишнього середовища; низькі рівень та якість життя населення, недостатність доходів для повноцінного відновлення життєздатності; низька якість медичного обслуговування; несприятливі житлово-побутові умови; низький рівень матеріально-технічного, інформаційного забезпечення системи освіти, відставання освітньо-професійних та інтелектуальних параметрів населення від вимог сучасного суспільного та регіонального розвитку; поширеність дитячої безпритульності; поступове зниження рівня ділової активності населення; посилення диференціації рівня

оплати праці в регіональному та секторальному аспектах; зростання масштабів трудової міграції населення; порушення морально-психологічного клімату у суспільстві.

Для усунення зазначених недоліків, а також мінімізації соціальних ризиків слід удосконалити інституціональну компоненту соціальної політики щодо зміцнення системи соціальної безпеки. Зокрема, необхідна розробка відповідної стратегії з тактичними механізмами, які були б спрямовані на: створення передумов впливу соціальних факторів на безпечний суспільний та економічний розвиток, посилення ключових функціональних складових соціальної безпеки з використанням інструментів соціальної політики на регіональному рівні, розвиток і трансформацію більшості детермінант поліпшення соціальної безпеки, та, основне, — зниження рівня продукування систематичних інституціональних помилок та небезпек функціонування соціальної сфери.

Стан розробки проблеми. Реальна потреба в посиленні ролі науки та її впливу на формування ефективної інституціональної стратегії зміцнення соціальної безпеки обумовлює активізацію пошуку науковцями адекватної парадигми стратегічних досліджень, відповідних інструментарію та методології. У даному контексті проблемам, що пов'язані з управлінням соціальною складовою економічної безпеки держави на різних рівнях управління та в різних секторах і сферах, приділили увагу вітчизняні науковці В. Геєць, Б. Данилишин, М. Долішній, С. Дорогунцов, Я. Жаліло, М. Єрмошенко, Л. Ільчук, В. Кириленко, Б. Кравченко, Г.Купалова, І. Курило, В. Куценко, Е.Лібанова, О. Новікова, О.Позняк, Ю. Порохнявий, В.Паламарчук, У. Садова, Л. Семів, В. Скуратівський, Г. Пастернак-Таранушенко, О. Пищуліна та ін.

Вагомою теоретико-методологічною базою дослідження соціальної безпеки, соціальної рівноваги суспільства, соціальної диференціації є праці таких зарубіжних вчених, як М. Арсентьев, І. Богданов, О. Буркін, Н. Вашекін, А. Возженіков, К. Гудвіл, В. Грачов, М.І. Дзлієв, В. Добреньков, В. Іванов, К. Девіс, Р. Леонардо, Т. Лоурі, У. Семюелс, О. Конт, Е. Дюркгейм, М. Вебер, Р. Спенсер, Т. Парсонс, Е. Шилз, В.Парето та ін. Проте, незважаючи на вагомий доробок названих науковців, недостатньо опрацьованою і розкритою є проблема дослідження інституціональних небезпек формування та розвитку саме системи соціальної безпеки, потребує подальшого дослідження проблема ефективності функціонування соціальних інститутів.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є обґрунтування існуючих інституціональних небезпек та передумов зниження ефективності функціонування системи соціальної безпеки; дослідження особливостей стихійних соціальних процесів і систематичних інституціональних помилок у царині виникнення загроз та руйнування принципів свободи на різних рівнях ієрархії управління. Відповідно до означеної мети поставлено завдання виокремити об'єктивні і суб'єктивні особливості формування інституційної складової системи соціальної безпеки для визначення структурного зв'язку її елементів у контексті оцінки безпеки людської діяльності та виявлення загроз системі, а також запропонувати напрями інституціонального забезпечення системи соціальної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан соціальної системи є кризовим, таким, що ставить під загрозу соціальну безпеку держави, продукує трудову бідність, зниження економічної активності працездатного населення та розширення економічно вимушеної праці, розшарування населення, розбалансованість ринку праці, і, відповідно, знижує ефективність функціонування комплексу соціальних інститутів. Відтак, недоліками інституціонального забезпечення розвитку системи соціальної безпеки все ще є:

- відсутність досвіду проведення структурної реформи ринку праці місцевими органами державної влади;

- недостатній рівень самостійності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень щодо розбудови соціальної інфраструктури;
- відсутність передумов забезпечення розширеного відтворення якісної та конкурентоспроможної робочої сили через формування та реалізацію національної демографічної, міграційної, профорієнтаційної та освітньої стратегій;
- низький рівень функціонування системи соціального партнерства, ролі профспілок у вирішенні конфліктів між організаціями, що представляють різні інтереси у суспільстві, шляхом переговорів та досягнення компромісів за участю місцевих органів виконавчої влади;
- водночас, надмірна зарегульованість трудових відносин на мікрорівні, що обмежує гнучкість соціальних інститутів на регіональному та загальнодержавному рівнях;
- недосконалість механізмів державної підтримки підприємницької ініціативи громадян та створення сприятливого підприємницького середовища, низький рівень економічної активності населення;
- ігнорування участі органів державної влади у вирішенні проблеми зростання питомої ваги оплати праці найманих працівників у загальних витратах на створення суспільного продукту при скороченні частки валового прибутку підприємств;
- відсутність прозорого механізму розмежування повноважень між державними та регіональними органами влади, органами місцевого самоврядування;
- недосконалість діяльності державних органів влади щодо вирішення проблеми нелегальної трудової міграції громадян України за межі країни та приведення у відповідність Закону України “Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус працівників-мігрантів” законодавства приймаючої сторони в частині закріплення гарантій дотримання прав і свобод українських громадян за кордоном;
- неврегульованість проблеми організації єдиної національної системи соціального, медичного та пенсійного страхування населення.

Усі перелічені вище недоліки інституціонального забезпечення соціальної безпеки в найближчому майбутньому можуть не лише стати основним негативним чинником на шляху економічного зростання, а й перерости у широкомасштабну загрозу національним інтересам України у соціальній сфері. А якщо узагальнити тенденції, що вплинули на зниження рівня ефективності системи соціальної безпеки, то серед основних були такі. По-перше, зневіра в „державу загального добробуту”, а точніше – у спроможність бюрократичних інституцій вирішувати соціальні проблеми. При цьому з’явилися недержавні (неприбуткові, некомерційні, волонтерські) організації. Їх перевагою були гнучкість, менше витрачання коштів на здійснення акцій, спеціалізація та неформальність. По-друге, укорінення домінуючої ролі уряду у досягненні нових стандартів добробуту для всіх членів суспільства, яка повинна збільшуватися пропорційно до зростання потреб у захисті населення. По-третє, потреба населення в об’єднанні зусиль для відродження власної безпеки. І, нарешті, ставлення до „наддержавності соціальної політики у сфері зміцнення її безпеки”, що набула трьох основних форм: «наддержавне регулювання, наддержавний перерозподіл та наддержавне забезпечення» в інтересах соціального захисту та добробуту.

У нинішніх умовах розвитку соціальної сфери процес дослідження системи соціальної безпеки та тенденцій її функціонування розгортається в площині субстанціонального та структурно-функціонального рівнів. Перший інтегрує в собі базисні прояви взаємин щодо безпеки соціально-економічного функціонування та розвитку. Дослідити субстанціональні грані процесу формування системи соціальної безпеки – означає виокремити найсуттєвіші аспекти соціальних взаємин, з'ясувати особливості виникнення суспільних суперечностей та тенденцій їх розв'язання. Логіка такого дослідження має ґрунтуватися на виявленні особливостей взаємозв'язку «соціально-економічні інтереси – соціальні загрози», динамічне співвідношення яких виступає важливим спонукальним мотивом, що зумовлює процесуальний розвиток соціальних явищ незалежно від суб'єктного рівня або окремих функціональних напрямів дослідження стану безпеки. Структурно-функціональний рівень дослідження безпеки акцентує увагу на суб'єктній структурі соціуму, функціональних сферах та формах прояву соціально-економічних взаємин. Якщо субстанціональний рівень демонструє співвідношення «соціально-економічні інтереси – соціальні загрози», то на структурно-функціональному рівні це співвідношення трансформується у взаємозв'язок «суб'єкт соціальної безпеки – функціональна сфера прояву її ролі».

Додамо також, що зробити інституційну революцію, змінити формальні соціальні норми можна швидко. А неформальні норми, традиції змінюються набагато повільніше, у зв'язку з чим з'являється могутній розрив між новими формальними інститутами і старими неформальними. У чому природа цього розриву в нашому випадку? Інститути працюють ефективно тоді, коли вони обслуговують базові соціальні стосунки. Тому вони можуть бути ефективні як в демократіях, так і в автократії, оскільки обумовлені тим, що у демократіях базові соціальні стосунки – горизонтальні, у не демократіях – вертикальні. Окрім того, соціальні стосунки не визначальна, а похідна сторона людського буття, яка визначає спосіб реалізації, інструмент формування, розвитку людських здібностей. Людина як феномен не має єдиного чи визначального субстанційного компонента. Серед основних є фізичне буття людини, що виступає носієм та важливим стимулом до проявів активності. Фізичне буття (практична діяльність) є містком між людиною і інституціональним середовищем. Таким чином, наведені міркування дають змогу стверджувати про наявність прямого зв'язку стосовно з'ясування специфічних ролей окремих суб'єктів інституціональної підсистеми і соціальних структур, що базуються на людській діяльності та розвиваються в системі соціальної безпеки.

Наведені вище міркування свідчать про відкритий характер невизначеності системи соціальної безпеки, що дозволило виявити об'єктивні і суб'єктивні особливості формування системи соціальної безпеки, головними з яких є: необхідність страхування ризиків елементів системи, зумовлена потребою забезпечення безперервності та стабільності відтворювальних соціальних процесів навіть у разі виникнення непередбачуваних небезпек, а також предметне дослідження елементів системи (безпеки трудового потенціалу; безпеки гуманітарної та соціальної сфери; безпеки ринку праці та міграційної безпеки). Дослідження соціальної безпеки у вказаному розумінні вимагає теоретичного аналізу цього поняття з погляду системності, що дасть можливість з'ясувати, чи є інтелектуальною помилкою думка, що можна покращити систему соціальної координації за допомогою інституціонального примусу [1, с. 150–151]. З теоретичної точки зору, першим з наслідків будь-якої спроби встановити систему соціальної безпеки держави без врахування особливостей та небезпек регіонального розвитку буде широке розповсюдження соціальної дискоординації, що характеризується систематичними конфліктами. Як наслідок, виникає соціальна катастрофа, яка вражає основи соціального життя і виявляється інтра-темпорально і інтертемпорально, що призводить до соціального безладу в державі тією

мірою, якою вона заважає формуванню системи соціальної безпеки на регіональному рівні і навіть блокує її, перешкоджаючи людській діяльності, заснованій на обґрунтованих безпечних очікуваннях населення. Отже, використання системи соціальної безпеки лише на основі інституціональності та примусу щодо ліквідації наявних загроз з боку органів державної влади без врахування особливостей розвитку регіонів, що визначають систему соціальної безпеки держави — неможливо, оскільки немає жодних гарантій, що керівний орган, який застосовує систематичний примус, зможе розпізнати конкретні ризики, що викликані соціальними процесами. Окрім того, держава неминуче відокремлена від соціального процесу в регіоні і здатна розрізнити лише очевидні небезпеки, викликані стихійністю соціального процесу (табл. 1).

Наведені системні інституціональні помилки та існування стихійного соціального процесу показують, яким чином держава створює небезпеки та руйнує принципи, тобто норми поведінки, необхідні для забезпечення соціальної безпеки суспільства, дискредитуючи регіональну систему (відбувається підміна цього поняття стратегією соціально-економічного розвитку) і заохочуючи його порушення, а також звільняється від справедливості (включаючи систему правосуддя) в її традиційному сенсі. У політичній сфері рамки такої соціальної безпеки неминуче призводять до тоталітаризму, оскільки системний примус має тенденцію проникати у всі сфери суспільства, знищуючи свободу і особисту відповідальність. У матеріальному сенсі такий підхід серйозно перешкоджає виробництву товарів і послуг, ускладнюючи економічний розвиток.

В цілому, існуючу систему соціальної безпеки характеризує високий рівень і значний масштаб інституційних загроз, що зумовлює розробку напрямів щодо її зміцнення. До основних з них слід віднести:

у сфері економічних відносин:

- демонополізацію товарного ринку та формування конкурентного економічного середовища при врахуванні ініціатив місцевої влади. Це посилить інституціоналізацію розвитку ринку праці, дасть можливість зменшити диспропорції на товарному ринку, і, цілком закономірно, знизить зловживання цінового характеру, досягнення конкурентних переваг недобросовісними методами, штучне обмеження попиту та пропозиції;
- підвищення ефективності мотиваційної складової детінізації праці. Полягає, насамперед, у подальшому зниженні податкового навантаження, спрощенні податкового законодавства та регулюванні економічної діяльності одночасно з поліпшенням якості державних послуг. При цьому необхідно створити резервний фонд для покриття можливого дефіциту Пенсійного фонду (за рахунок коштів від приватизації чи відрахувань від виручки від експорту металів (як, наприклад, у РФ від експорту нафти);
- запровадження ефективних методів залучення працівників до різних форм економічної діяльності, що дасть змогу легалізувати найману працю за трудовою угодою, працю на підприємствах з власною часткою акцій чи пайового внеску, самостійну працю при оренді власних засобів виробництва [5, с. 12];
- посилення координації руху попиту та пропозиції робочої сили на молодіжному аграрному ринку праці та розробку регіональної галузевої програми створення і збереження робочих місць у системі АПК, здійснення районними центрами зайнятості населення й органами місцевого самоврядування соціальної експертизи всіх інвестиційних та інших регіональних цільових програм у частині їх впливу на створення і збереження робочих місць у сільській економіці;

Таблиця 1

Стихийний соціальний процес та систематичні інституціональні помилки як небезпеки формування системи соціальної безпеки

Стихийний соціальний процес (вільна соціальна взаємодія)	Системні інституціональні помилки
1) Соціальна координація відбувається стихійно, завдяки людській діяльності, що базується на соціальній неузгодженості (стихийному безладі).	1) Робляться спроби нав'язати соціальну координацію зверху за допомогою примусових вказівок, наказів і інструкцій, що виходять від влади (без врахування соціальної ієрархії обумовленої кількістю соціальних благ).
2) Соціальна взаємодія заснована на договорах та регіональних угодах.	2) Соціальна взаємодія ґрунтується на пригніченні соціальних інтересів.
3) Панує традиційна, матеріально-правова концепція закону, яку розуміють як абстрактне, загальне правило, що застосовується рівною мірою до всіх незалежно від особливостей розвитку.	3) Панують накази та інструкції, які, незважаючи на те, що представлені у вигляді формальних законів, являють собою специфічні, конкретні директиви і не завжди враховують особливості регіонального розвитку.
4) Закони та інститути соціального процесу не були створені свідомо, а еволюціонували із звичаїв і включають великий практичний досвід та інформацію, що акумулювалася впродовж багатьох поколінь.	4) Накази та інструкції свідомо видають органи влади не завжди досконалі і ненадійні через відсутність системи соціальної безпеки окремого регіону.
5) Стихийний процес робить неможливою соціальну безпеку, оскільки кожна людина використовує в рамках закону переваги своїх практичних знань і прагне досягти своїх власних приватних цілей, стихійно пристосовувавши свою поведінку до поведінки інших людей.	5) Одна мета (один набір цілей) нав'язується всім через систему наказів. Це приводить до виникнення соціального конфлікту і насильства, що перешкоджають соціальній безпеці.
6) Соціальну свободу розуміють як відсутність примусу і агресії (інституційної і системної).	6) Соціальну свободу розуміють як здатність досягти конкретних, бажаних результатів в даний момент (засобом простого наказу).
7) Домінує традиційна концепція справедливості, а отже, закон в матеріально-правовій формі застосовується рівною мірою до всіх, залежно від конкретних результатів соціального процесу. Єдина гарантована рівність – це рівність перед законом, яку забезпечує система юстиції, сліпа до конкретних відмінностей між людьми та регіонами.	7) Домінує помилкове твердження «справедливості результату» або «соціальної справедливості», іншими словами, рівність результатів соціального процесу, незалежно від вчинків (незалежно від їх правильності з погляду традиційного права) його учасників.
9) Панують абстрактні, економічні і комерційні стосунки. Помилкові концепції «лояльності», «солідарності» та «ієрархії» не відіграють ніякої ролі. Кожна людина контролює власну поведінку, орієнтуючись на матеріально – правові норми, і є учасником загального соціального порядку.	9) У соціальному житті домінують політичні, а основні зв'язки мають «стадний» характер: а) лояльність до групи і вождя; б) повага до ієрархії; в) допомога знайомим (у межах одного регіону) і забудькуватість або навіть презирство щодо «інших», більш-менш незнайомих людей, які є членами інших регіонів; не довіряють їм і вважають їх за «ворогів» (помилкове і короткозоре уявлення про солідарність).

у сфері інституалізації відносин зайнятості:

- унормування системи регулювання масового звільнення з погляду його ефективності та відповідності інтересам працівників та роботодавців. Це дозволить своєчасно долати проблеми прикордонних регіонів, усунути порушення принципів соціального партнерства (невизначеність прав представників працівників, можливість надмірних повноважень органів влади) та невідповідність трудовому законодавству і нормам, що визначені у Директиві ЄС 98/59;
- зменшення кількості вимушено створених неформальних робочих місць через перегляд грошових та негрошових витрат роботодавців, пов'язаних з найманням – звільненням робочої сили (виплата вихідної допомоги, повідомлення в державні органи зайнятості, попередження профспілок тощо), а відтак – зниження надмірної зарегульованості трудових відносин [9] на всіх щаблях владної ієрархії;
- підвищення ефективності договірних відносин та унеможливлення дискредитації ідеї соціального партнерства, насамперед, через підписання Меморандумів між виконавчими органами міських державних адміністрацій та міськими радами профспілок, перегляд Регіональних угод та удосконалення текстів колективних договорів, що дасть можливість виявити у низці положень дублювання встановлених чинним законодавством норм, знизить рівень їх формальності;
- активізацію участі органів виконавчої влади у інформаційно-роз'яснювальній роботі. Це стосується як видачі представникам підприємств пам'яток-застережень про недопустимість використання “тіньової” зайнятості і “тіньової” заробітної плати і пам'ятки із зазначенням видів відповідальності за порушення трудового законодавства при реєстрації колективних договорів, так і активного інформування громадськості через засоби масової інформації про соціальну незахищеність в разі неоформлення трудових відносин з роботодавцем офіційно, а також основні статті чинного законодавства, на які мають право працівники.

у сфері капіталізації реалізованої праці:

- посилення необхідності юридичного закріплення широкого змісту угод і договорів у сфері оплати праці, які укладають на державному, галузевому, регіональному і виробничому рівнях. Це дасть змогу встановити послідовність договірної регуляції, визначити сферу чинності й уточнити функції держави, профспілок і роботодавців щодо підпорядкованості норм різних угод і договорів та регулювання оплати праці;
- покращення співпраці органів Пенсійного фонду з контролюючими та правоохоронними органами, а також соціальними партнерами і роботодавцями щодо детінізації доходів та легалізації найманої праці. Це сприятиме швидкому виявленню та усуненню порушень у сфері пенсійного законодавства, виявленню платників, у яких зменшилися кількість працюючих та фонд оплати праці, проводилася виплата заробітної плати у незначних розмірах, у “конвертах”;
- інституалізація системи інформації про ціни на робочу силу. Це сприятиме розв'язанню ряду проблем у сфері нормування і гарантій в оплаті праці, вирішенню трудових спорів з питань оплати праці, налагодженню ділових, культурних та інших видів співпраці між регіонами України;

- проведення моніторингу застрахованих осіб та осіб, які виконують роботи за договорами цивільно-правового характеру;

у сфері організаційного механізму регулювання ринку праці:

- реорганізація діючої організаційної структури Міністерства соціальної політики України, що передбачає включення до її складу департаменту аналізу та прогнозування ринку праці, департаменту стратегічного управління ринком праці, департаменту поточного регулювання ринку праці, департаменту співпраці з ринком освітніх послуг та відповідних управлінь Головних управлінь праці та соціального захисту населення обласних державних адміністрацій;
- посилення державного нагляду та контролю за додержанням вимог законодавства про працю у частині створення інтегрованої Інспекції праці у прикордонних регіонах, підпорядкованої Міністерству соціальної політики України. Слід створити регіональну систему трудових судів, діяльність яких надасть можливість працівникам простіше та швидше відстоювати свої права, позбавить надмірної тяганини при розгляді справ, забезпечить їх оперативний і неупереджений розгляд [9];
- введення до кола соціальних партнерів фахових професійних та академічних організацій, що могли б запропонувати адекватну методику розрахунку тарифної сітки з огляду на особливості видів економічної діяльності та окремих підприємств з врахуванням диференціації рівнів регіонального розвитку;
- створення державою і регіональними органами влади відповідних початкових умов для легалізації віртуального трудового капіталу. На особливу увагу заслуговує необхідність суттєвого коригування Інформаційного кодексу України в частині встановлення засад телероботи, що підвищить ефективність використання наявного трудового капіталу та збільшить можливості розвитку економіки прикордонних регіонів, істотно посилять конкуренцію спеціалістів у сфері інтелектуальних, інформаційних послуг;

у міграційній сфері:

- забезпечення високого рівня зайнятості населення шляхом формування в Україні «гнучкого» ринку праці через розробку спільного плану дій щодо виділення окремими членами ЄС (Португалія, Іспанія, Італія, Греція та ін.) квоти на працевлаштування громадян України;
- проведення селективної легалізації іноземних працівників-нелегалів. Даний законопроект має увійти до антикризового пакета і буде результатом спільної роботи міністрів Міністерств внутрішніх справ і Міністерств праці в рамках політики сусідства ЄС;
- забезпечення правового захисту вітчизняних працівників за кордоном шляхом активізації роботи у цьому напрямі Міністерства закордонних справ. У разі визнання запровадження такого контролю, розглянути питання про створення спеціалізованого органу державного управління (Державне агентство), до компетенції якого входили б питання, пов'язані з працевлаштуванням громадян України у країнах – членах ЄС;
- посилення правового захисту і надання соціальних гарантій трудовим мігрантам на час їхнього перебування за кордоном, за умови повернення на батьківщину, через відкриття на базі дипломатичних представництв у приймаючих країнах консульських центрів для трудових мігрантів, у

тому числі й нелегальних; взаємодію з осередками українських діаспор для залучення їх до роботи з надання інформаційно-консультаційних послуг нелегальним українським мігрантам, які перебувають у цих країнах; надання допомоги на державному рівні щодо захисту інтересів трудових мігрантів у вирішенні трудових конфліктів з іноземними роботодавцями.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу дійти висновку, що сучасна концепція безпеки має базуватися на принципах ефективної взаємодії системи соціальної безпеки із інституціональним середовищем, враховувати нові цільові орієнтири економічної безпеки суспільства і забезпечувати використання довгострокових стратегій інституціонального розвитку. Актуальною все ще залишається потреба у розумінні соціального спокою як найбажанішого стану стосунків між роботодавцями і працівниками, а ведення переговорів, компроміс та соціальні договори мають стати найефективнішим засобом гарантування цього стану. Понад те, яким не здавався б нераціональним такий механізм, з позиції винятково соціальної свободи не буде помилкою стверджувати, що сучасне суспільство взяло на озброєння найбільш добровільне обмеження цієї свободи та формування ефективної системи соціальної безпеки.

Джерела

1. *Уэрта де Сото Хесус.* Социализм, экономический расчет и предпринимательская функция/ Хесус Уэрта де Сото; пер. с англ.. В. Кошкина под. ред. Куряева. – М., Челябинск: ИРИСЭН, Социум, 2008. – С.15 –151.
2. *Гець В.М.* Перехідна економіка// В.М. Гець, Є.Г. Панченко, Е.М. Лібанова /за ред. В.М. Гейця. Перехідна економіка. – К: Вища школа, 2003. – 591 с.
3. *Жаліло Я. А.* Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави// Я. А. Жаліло/ Монографія. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
4. *Дзьобань О.П.* Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: Методологія дослідження та забезпечення / О.П. Дзьобань. – Х. : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, Константа, 2006. – 438 с.
5. *Заяць Т. А.* Інституціоналізація відносин зайнятості в регіонах України: проблеми і пріоритети /Т. А.Заяць, Л. В. Павлачек// ПолтНТУ: Економіка і регіон. – № 1(2009). – С. 10–15.
6. *Куценко В.І.* Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): Монографія/ За наук. ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина/ РВПС України НАН України. – Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект – Поліграф», 2008. – 818 с.
7. *Новікова О.Ф.* Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи їх вирішення/ О.Ф. Новікова. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. –460 с.
8. *Пастернак-Таранушенко Г.А.* Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / Г. Пастернак-Таранушенко (за ред. професора Б. Кравченка). – К.: “Кондор”, 2002. – 302 с.
9. *Пищуліна О. М.* Щодо інституціонального забезпечення функціонування ринку праці в Україні// Офіційний сайт НІСД; режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/April2009/5.htm>

Анотація. Стаття присвячена проблемам дослідження неефективного функціонування комплексу соціальних інститутів. Окреслено об'єктивні та суб'єктивні особливості формування системи соціальної безпеки з метою визначення структурного зв'язку її елементів. Обґрунтовано існування стихійного соціального процесу та системних інституціональних помилок, що показують, яким чином держава створює небезпеки та руйнує принципи, необхідні для забезпечення соціальної безпеки суспільства. Запропоновано напрями покращення інституціонального забезпечення системи соціальної безпеки держави.

Анотация. Стаття посвящена проблемам исследования неэффективного функционирования комплекса социальных институтов. Очерчены объективные и субъективные особенности формирования системы социальной безопасности с целью определения структурной связи ее элементов. Обосновано существование стихийного социального процесса и системных институциональных ошибок, которые показывают, каким образом государство создает опасности и разрушает принципы, необходимые для обеспечения социальной безопасности общества. Предложены направления улучшения институционального обеспечения системы социальной безопасности государства.

Summary. The article considers the problems of research into inefficient functioning of social institutes. Drawbacks of institutional provision for social security establishment are systematized and trends which caused the influence on activation of the social security system are generalized. Considerations regarding the existence of open uncertainty in the social security system are provided. Objective and subjective features of the social security system formation are outlined with a view to determine structural relations of its elements. Key distinctions between security of human activity and social security formation as an integral coordination system of social processes regionally and nationally are delineated. The author substantiates the existence of a spontaneous social process and systematic institutional mistakes which show the way the state creates danger and destroys the principles required for social security of the society.

Ключові слова: соціальна безпека, соціальні інститути, соціальне напруження, соціальні загрози, небезпека, соціальний спокій, соціальна сфера, інституціональні помилки.

Ключевые слова: социальная безопасность, социальные институты, социальная напряженность, социальные угрозы, опасность, социальный покой, социальная сфера, институциональные ошибки.

Keywords: social security, social institutes, social tension, social threats, danger, social rest, social sphere, institutional mistakes.

Стаття надійшла до редакції журналу 19.11.2010 р.